

ХОЁРДУГААР ХҮСНЭГТ. СУУРЬ БОЛОВСРОЛЫН АГУУЛГА

ЗУРГААДУГААР АНГИ

1. ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬЖ, ХӨГЖҮҮЛЬЕ	
1.1. Үйлдлээ хянаж, засъя	
Бие, хэл, сэтгэлийн үйлдлээ ажиглан сэрэмжлэх	<ul style="list-style-type: none"> • Ажиглалт, сэрэмжийг тодорхойлох • Бие, хэл, сэтгэлийн үйлдлээ ажиглан сэрэмжлэхийн учир шалтгааныг ухаарах
	Бие, хэл, сэтгэлийн үйлдлээ хэрхэн ажиглан сэрэмжлэх
Бие, хэл, сэтгэлийн буруу үйлдлийг засах	Буруу сэтгэлд автахгүйг хичээх
	Муу үг хэлэхгүйг хичээх
	Буруу үйлдэл гаргахгүйг хичээх
1.2.Бусдаас суралцъя	
Бусдаас бурууг хайхгүй байх	Бурууг бусдаас бус, өөрөөс эрэх
	Бусдад буруу байвч уужуу ухаанаар уучлах
Бусдын эрдмээс суралцах	Бусдын буруу үйлдлийг бус, зөв үйлдлийг дэмжих, сайшаах
	Бусдын ололт амжилтад атаархалгүй, бахархан баярлаж, үлгэр жишээ болгохыг хичээх
2.БУСДЫГ ХҮНДЭЛЖ, БАЯРЛУУЛЪЯ	
2.1.Үг сонсож суръя	
Сургаал үг сонсож сурах	Гэм алдааг ил хэлсэн үг хатуу ч ажил үйлд тань тустай болохыг танин мэдэх
	Алдааг зассан зөв үг хэдий хатуу, ширүүн ч дургүйцэлгүй ухаалгаар хүлээж авч сурах
	Эцэг эх, ах дүү, багш нарын зэмлэж, загнасан үгийг бухимдалгүй хүлээцтэй сонсож, зөв үг, сургаалын дагуу алдаагаа засах чадварт суралцах
	Өөрийн буруугүй ч, бусдыг хүндлэн үгийг нь сонсох
	Найз нөхдийн гэнэн цайлган сэтгэлээр шоглож хэлсэн үгэнд бухимдахгүй байхыг эрхэмлэх
	Үг даах нь тэсвэр тэвчээрийн нэг хэсэг болохыг танин мэдэх

Шүүмжлэлийг сонсож сурах	Шүүмжлэлийг зөвлөгөө, шаардлагыг хүсэлт хэмээн хүлээж авдаг арга ухаанд суралцах
	Хүлээцтэй хандаж сурах нь тэсвэр тэвчээрийн үндэс суурь болохыг мэдэх
2.2.Хэрэгжүүлж, баярлуулъя	
Гэр бүлийн орчинд хэрэгжүүлэх	Өглөө сэрээд урьтаж мэндлэх
	Өдрийн ажлаа төлөвлөн бодох
	Зөв хооллох
	Ачийг нь санан ойлголцохыг эрхэмлэх
	Гэрийнхээ ажлыг сэтгэлээсээ хийх
	Гэр бүлийнхэндээ талархах
	Амьдралын сургаалыг асууж, ярилцах
	Хичээлээ давтах
	Өдрийн алдаа, оноог дүгнэж, гэмээ наманчлах
Сургуулийн орчинд хэрэгжүүлэх	Зөв мэндлэх
	Хичээлээ анхааралтай, зөв сэтгэлээр сонсож, өөрийн болгон эзэмших
	Багшийн сургаалыг биелүүлж, эрдмийг нь санан хүндлэх, талархах
	Эвтэй байхын үндэс ойлголцлыг эрхэмлэх
	Бусдыг уучлах, бусдаас уучлал хүсэх
3.УЛАМЖЛАЛТ ӨВ СОЁЛООСОО СУРАЛЦЪЯ	
3.1.Ураг удмаа мэдэхийн ач тус	
Угийн бичгийг танин мэдэх, ач холбогдлыг ухаарах	<ul style="list-style-type: none"> • Ураг удмаа ялган нэрлэх нэрийдлийг мэдэх • Угийн бичгийг хөтөлж ирсэн уламжлалаас суралцах • Ураг удмаа үе дамжуулан цээжлүүлдэг ёсыг мэдэх • Уг удмаа хамгаалах нь улс эх орноо хамгаалахын эхэн болохыг ухаарах • Удмаа мэдэж, угийн бичиг хөтлөхийн ач холбогдлыг ухаарах

3.2. Монголын уламжлалт баяртай холбогдсон зан үйл

Монголын үндэсний бичиг үсгийн баярын өдрийн утга учрыг мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Үндэсний бичиг, үсгийн баярыг 2004 оноос жил бүрийн тавдугаар сарын эхний ням гарагт тэмдэглэх тухай Монгол улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг гарсны үндэслэлийг ойлгож, тайлбарлах • Үндэсний бичиг нь тухайн ард түмний тусгаар тогтнолын баталгаа, монгол сэтгэлгээний дархлаа болдгийг ойлгох ухаарах
---	---

ДОЛООДУГААР АНГИ

1. ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬЖ, ХӨГЖҮҮЛЬЕ

1.1 Хүний мэдрэхүйн эрхтнүүд

Мэдрэхүйн эрхтнүүд, тэдгээрийн үүргийг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Амт, үнэр, сонсгол, хараа, хүрэлцэхүй зэрэг мэдрэхүйн эрхтнүүдийг тодорхойлох • Мэдрэхүйн эрхтнүүдийн тус тусын үүргийг танин мэдэх
Мэдрэмжүүдийг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Мэдрэмжүүдийг ялган танин мэдэх • Тухайн орчин, харилцаанд өөрт төрсөн мэдрэмжээ илэрхийлэх • Мэдрэмжүүд болон дотоод сэтгэлээ зөв ажиглан таньсны үүднээс бусадтай эелдэг, зөв харилцах
Сэтгэл хөдлөлийг танин мэдэх, хянах, залах	<ul style="list-style-type: none"> • Сэтгэл хөдлөлийн хэлбэрүүдийг таньж мэдэх • Сэтгэл хөдлөлөө хэрхэн хянах, залах • Сэтгэл хөдлөлөө зөв илэрхийлж сурах

1.2. Амьдралын зорилго

Амьдралын зорилгыг зөв танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Аз жаргалыг танин мэдэх • Таван мэдрэхүйгээр амсаж буй жаргал төдийд ханаж болохгүйг танин мэдэх • Дотоод сэтгэлийн амгалан нь таван мэдрэхүйн жаргалаас илүүг танин мэдэх
Амьдралын зорилгод хэрхэн хүрэх	<ul style="list-style-type: none"> • Аз жаргалыг хэрхэн бий болгох • Дотоод сэтгэлийн амгаланг хэрхэн бүтээх

2. БУСДЫГ ХҮНДЭЛЖ, БАЯРЛУУЛЪЯ

2.1. Бусдын эрдмээс суралцъя

Бусдаас өөрт шаардлагатай эрдмийг тодорхойлох	<ul style="list-style-type: none"> • Гэр бүлийн гишүүдийн эрдмээс тодорхойлох • Багш, анги хамт олны эрдмээс тодорхойлох • Бусад хүний эрдмээс тодорхойлох
---	---

Эрдмийг өөртөө дадуулан хэвшүүлэх	<ul style="list-style-type: none"> • Өөрт нэн тэргүүнд дадуулах шаардлагатай эрдмийг эцэслэн шийдэж, тогтох • Эрдмийг дадуулах аргыг бусдаар заалгах • Эрдмийг дадуулахын тулд өдөр тутам хичээх
2.2.Төв шулуун зан төрхийг эрхэмлэе	
Бусдын сайшаал магтаалд хөөрөхгүйг эрхэмлэх	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний олон зан аашийн хамгийн эрхэм нь төв шулуун, цэгц шударга чанар болохыг сайтар ухаарах • Бусдын сайшаал магтаалд сэтгэлийг хөөрөгдүүлэхүй байх
Бусдын муушаал шүүмжлэлд гомдохгүйг эрхэмлэх	<ul style="list-style-type: none"> • Магтах үгийн далд нь, муулах үгийн ил нь сайн хэмээх монгол зарчмыг ухаарах • Үйлийн үр, сайн, муу үйлийг ялган мэдвэл төв шулуун зан төрхтэй болохыг мэдэх • Бусдын муушаал шүүмжлэлд сэтгэлийг унагахгүйг хичээх
3.УЛАМЖЛАЛТ ӨВ СОЁЛООСОО СУРАЛЦЪЯ	
3.1. Амар амгалан, аз жаргалтай байхын тулд үйлийн үрийг мөрдье	
Үйлийн үрийг танин мэдэх, ухаарах	<ul style="list-style-type: none"> • Үйлийн үрийг танин мэдэх • Үйл гарцаагүйг ухаарах • Үйл арвидахыг ухаарах • Үйлдээгүй үйлийн үр дагавартай учрахгүйг ухаарах • Үйл алга болохгүйг ухаарах
Үйлийн үр дагаврыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Үйлийн сайн, муу үр дагаврыг танин мэдэх • Үйлийн хүнд, хөнгөнийг танин мэдэх
Үйлийн мууг тэвчин, сайныг хэрэгжүүлэхэд хичээх	<ul style="list-style-type: none"> • Сайн гэж танин мэдсэн бол түүнийг хэрэгжүүлэхийн төлөө хичээх • Муу гэж танин мэдсэн бол түүнийг тэвчихийг хичээх • Нөхцөл байдалд тохируулан хэрэгжүүлэх
Буяны үйлийг арвижуулах, нүглийг наманчлах	<ul style="list-style-type: none"> • Нүглийг наманчлах аргыг дадуулах • Буяныг арвижуулах аргыг дадуулах
3.2.Монголын уламжлалт баяртай холбогдсон зан үйл	
Монгол бахархлын өдрийн учир утгыг ойлгох ухаарах	<ul style="list-style-type: none"> • Эзэн Чингис хааны мэндэлсэн өдрийг монгол бахархлын өдөр болгосон учрыг ухаарах • Монгол түмний бахархал бол эзэн богд Чингис хаан мөнийг ухаарах

НАЙМДУГААР АНГИ

1.ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬЖ, ХӨГЖҮҮЛБЕ	
1.1.Уужуу, агуу ухаантай болох	
Аливаад тайван, хүлээцтэй хандах	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний үгийг сонсож, үг дааж сурах • Өөрийн бэрхшээлийг бусдын бэрхшээлтэй харьцуулан тунгаах • Бэрхшээлийг хөнгөн болгож харж чадах • Бэрхшээлийн гарцыг олох
Өнөөг биш, алс хэтийг харах	<ul style="list-style-type: none"> • Бэрхшээлийг өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн нөхцөл байдалд авч үзэх • Бэрхшээлийг үүсгэж буй хүчин зүйлийн нөлөөг ажиглан шинжлэх, тунгаах • Сэтгэлийн хаттай байх монгол ухаанаас суралцах
1.2.Амар амгалан, аз жаргалтай байхын тулд бясалгалыг дадуулъя	
Бясалгалын ач тус, бясалгахгүйн гэмийг мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Сэтгэлийн амар амгаланг бий болгох • Эс бясалгаснаар буруу сэтгэлийн эрхэнд өөрийн мэдэлгүй автах • Сэтгэлийн амар амгаланг бий болгогч зөв сэтгэл хүчтэй төрөхгүй болох
Бясалгалыг ялган мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Төвлөрч бясалгах • Ажиглан эргэцүүлж бясалгах • Төвлөрч бясалгах, ажиглан эргэцүүлж бясалгахын ялгааг танин мэдэх
Бясалгалыг хэрхэн хийх	<ul style="list-style-type: none"> • Сэтгэлээ сарниулалгүй төвлөрч бясалгах • Санах, хянах хоёроор сэтгэлээ барих • Бясалгах явцад онцгой анхаарах
2.БУСДЫГ ХҮНДЭЛЖ, БАЯРЛУУЛЪЯ	
2.1.Бусдыг асрахуй сэтгэлээр дээдэлье	
Асрахуй сэтгэлийн ач тусыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Асрахуй сэтгэлийг тодорхойлох • Асрахуй сэтгэлийг бясалгасны ач тусыг мэдэх
Асрахуй сэтгэлийг бясалгах	<ul style="list-style-type: none"> • Асрахуй сэтгэлийг товч бясалгах • Асрахуй сэтгэлийг дэлгэрэнгүй бясалгах
2.2. Бусдын ачийг хүртэж, дээдэлье	
Бусдын амьдарч ухаарах ачаар буйг	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдын ачаар өнөөг хүртэл өсөн торниж, суралцаж буйг ухаарах • Ирээдүйд бусдын ачаар сайхан амьдрахыг ухаарах

Бусдын ачийг хэрхэн хүртэх	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдын ачийг хүртэхийн тулд ачийг нь ухаарах • Бусдын ачийг нь хариулахыг хичээх • Бусадтай хүндэтгэлтэй харилцах • Бусдын төлөө санаа тавьдаг байх
3.УЛАМЖЛАЛТ ӨВ СОЁЛООСОО СУРАЛЦЪЯ	
3.1.Таван хошуу мал	
Малаа өсгөн үржүүлэх уламжлалт аргаас суралцах	<ul style="list-style-type: none"> • Байгаль, хүн, мал гурвын салшгүй холбоонд монгол мал өсөн үрждэгийг ухаарах • Бэлчээр усыг зөв сонгох, хашаа хороог бэлтгэх, оторлох нь малаа өсгөх, таргалуулахад чухал болохыг ухаарах • Таван хошуу мал бүрийн төлийг эсэн мэнд бойжуулах уламжлалт арга ухаанаас суралцах • Эцэг малыг зөв сонгох нь малын удамшилд чухал болохыг мэдэх
3.2.Монголын уламжлалт баяртай холбогдсон зан үйл	
Уламжлалт Бурхны шашны баяр, ёслолыг мэдэх, зөв үйлдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Бурхан багшийн их дүйчэн өдрийн зан үйлийн учир шалтгааныг мэдэх, зөв үйлдэх • Зуны тэргүүн сарын арван таван Бурхан багшийн их дүйчэн өдрийг тэмдэглэх

ЕСДҮГЭЭР АНГИ

1.ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬЖ, ХӨГЖҮҮЛЬЕ	
1.1.Өөрийн гэмийг засъя	
Өөрийг гэмийг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Гэр бүлийн орчин дахь гэмээ танин мэдэх • Найз нөхдийн орчин дахь гэмээ танин мэдэх • Сургуулийн орчин дахь гэмээ танин мэдэх
Өөрийн гэмийг хэрхэн засах	<ul style="list-style-type: none"> • Хэрэв гэр бүлийн орчинд гэм байвал түүнийг засах • Найз нөхдийн орчинд гэм байвал түүнийг засах • Сургуулийн орчинд гэм байвал түүнийг засах
1.2. Тэвчээр хатуужилтай байж суръя	
Тэвчээр хатуужлын ач тусыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдаар хүрээлүүлэх • Бэрхшээлийг даван туулах • Зорьсон хэргээ бүтээх
Хэрхэн тэвчээр хатуужилтай болох	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдын таагүй харилцаанд уужуу ухаанаар хандах • Бусдын хорон үгэнд тэвчээртэй байх • Бэрхшээл зовлон тулгарахад сэтгэлийн тэнхээтэй байх • Сурч, хөдөлмөрлөх үедээ хатуужилтай байх

2.БУСДЫГ ХҮНДЭЛЖ, БАЯРЛУУЛЪЯ	
2.1.Бусдыг энэрэхүй сэтгэлээр дээдэлье	
Энэрэхүй сэтгэлийн ач тусыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Энэрэхүй сэтгэлийг тодорхойлох • Энэрэхүй сэтгэлийг бясалгасны ач тусыг мэдэх
Энэрэхүй сэтгэлийг бясалгах	<ul style="list-style-type: none"> • Асрахуй, энэрэхүй сэтгэлийг ялган мэдэх • Энэрэхүй сэтгэлийг товч бясалгах • Энэрэхүй сэтгэлийг дэлгэрэнгүй бясалгах
2.2. Бусдад энэрэхүй сэтгэлээр тусалъя	
Бусдад туслах аргыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдад тусалсны ач тусыг ухаарах • Бусдад өглөг өгдөг байх • Бусадтай эелдэг харилцах • Бусдын алдааг нь ухааруулан засах • Эрдмийг нь дурдаж тэтгэх • Өөрөө зөв үйлдлээр үлгэрлэх
Бусдад хэрхэн туслах	<ul style="list-style-type: none"> • Өглөг өгье гэсэн сэтгэлийг төрүүлэх • Нөхцөл байдалдаа тохируулан бодит өглөг өгөхийг хичээх • Хэрэв дараа нь харамсахаар байвал бодит өглөг өгөх биш өгье гэсэн сэтгэлийг дахин төрүүлэхийг хичээх • Бусдад туслах нөхцөл бүрдүүлэхийн тулд эелдэг, зөөлөн, хүндэтгэлтэй харилцах • Бусад хүний алдааг тусалъя гэсэн сэтгэлээр цаг үе, нөхцөл байдалд тохируулан ухааруулж, засах аргыг нь тодорхой хэлэх • Засах аргыг нь хэлээд орхихгүй, аргыг дадуулж хэвшүүлэхэд нь туслах • Хүний сайн үйлийг дурдаж, сэтгэлд нь урам, итгэл өгөх • Тусалсны эцэст өөрөө сайн үйлийг үйлдэж, бусдад үг, үйлдэл, сэтгэлээрээ үлгэрлэх
3.УЛАМЖЛАЛТ ӨВ СОЁЛООСОО СУРАЛЦЪЯ	
3.1.Үндэсний хувцас	
Монгол үндэсний хувцасны онцлогийг мэдэж зөв өмсөж сурах	<ul style="list-style-type: none"> • Монголчуудын дээл хувцасны улирал, эрхэлсэн ажил үйлээс үүдсэн онцлогийг ялгаж мэдэх • Дээл хувцасны энгийн, гоёлын, төр ёсны, шашны, ястны гэх мэт төрөл зүйлийн ялгааг мэдэх • Малгай, дээл, бүс, гутлын төрөл зүйлийг мэдэх • Монгол хувцастай холбогдсон бэлгэдэл цээрийн ёсноос мэдэх, хэрэглэх
3.2.Төрөө дээдэлье	
Төрт ёсны учир утгыг танин мэдэх	<ul style="list-style-type: none"> • Төрт ёсыг танин мэдэх • Төрт ёсны уламжлалыг мэдэх • Төрт ёсны нэр хүнд, хууль ёсыг дээдлэн, дагаж мөрдөх • Төрийн үйл хэрэгт үнэнч шударгаар зүтгэхийн учир шалтгааныг ойлгох